

Sierocka, Maria

"Warszawa XVI-XVII wieku", z. 2, pod red. Aliny Wawrzyńczyk i Andrzeja Sołtana, Warszawa 1977 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/1, 169-170

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zbiór studiów otwierają dwa duże artykuły problemowe o charakterze syntezy: „Założenia modelu gospodarki polskiej XVI—XVIII wieku” i „Dynamika rozwoju gospodarczego Polski feudalnej”. Zwłaszcza pierwszy z nich godny jest szczególnego zainteresowania tym bardziej, że przedsięwzięcia tego rodzaju należą wciąż jeszcze do rzadkości w polskiej literaturze historycznej. Autor stosując celowo szereg założeń teoretycznych i konfrontując je bezpośrednio z dorobkiem nauki historycznej, przedstawia w sposób bardzo sugestywny mechanizm funkcjonowania gospodarki Rzeczypospolitej doby nowożytnej. Dalsze rozprawy są w zasadzie już tylko kolejnymi próbami konkretyzacji stworzonego wyżej modelu. Analizują różne podstawowe dłań zagadnienia, np. problem eksportu polskich produktów rolnych, odbicie procesów gospodarczych w strukturze społecznej Polski, wpływ sytuacji ekonomicznej i politycznej kraju na działalność gospodarczą szlachty. Warto przy tym zaznaczyć, że poszukując odpowiedzi na postawione pytania autor wychodzi częstokroć poza granice Rzeczypospolitej, tłumacząc procesy w niej zachodzące sytuacją ogólnoeuropejską.

Książkę zamykają trzy artykuły poświęcone Wielkopolsce. Wśród nich zwraca uwagę rozprawa ostatnia: „Model gospodarczy Wielkopolski XVIII wieku: przykład regionu rozwijającego się”. I znów, podobnie jak w wypadku studium otwierającego, mamy do czynienia z próbą syntezy. Z jedną wszakże istotną różnicą. Tym razem jest to synteza innego rodzaju, dotyczy ona bowiem jednego tylko regionu gospodarczego wyraźnie ukształtowanego i odrębnego już w XVIII wieku, a nie jak poprzednio całego, zróżnicowanego terytorium Rzeczypospolitej.

Zbiór studiów J. Topolskiego może służyć za przykład stosowania nowoczesnych metod w nauce historycznej. Z pewnością pozostanie on na długo źródłem inspiracji dla badań nad zjawiskami społecznymi i gospodarczymi epoki feudalnej.

A. P.

Warszawa XVI—XVII wieku, zeszyt 2, pod red. Aliny Wawrzyńczyk i Andrzeja Sołtana, „Studia Warszawskie” t. XXIV, PWN, Warszawa 1977, s. 343.

Zeszyt otwiera praca S. M. Szacherskiej „Żywot kupca. Uzupełnienie do »Genealogii« Baryczków”, weryfikująca legendarny zapis genealogii rodu rozpowszechniony bezkrytycznie przez M. Barucha. Dzieje Jana Trełpińskiego, XVII-wiecznego typografa i bibliopoli warszawskiego, omawia K. Korotajowa. Ten interesujący przyczynek do działalności oficyn wydawniczych na terenie stolicy uzupełniony został przez zestawienie druków wydanych przez Trełpińskiego. Wśród nich znalazły się pozycje dotychczas nie rejestrowane.

Dwa artykuły traktują o szkolnictwie warszawskim. Pierwszy to rozprawa A. Sołtana „Oświata elementarna w Warszawie do połowy XVII w.”. Pomimo skąpej bazy źródłowej (uległa ona zniszczeniu w czasie ostatniej wojny) autor w sposób interesujący przedstawia szkolnictwo w mieście, szczególną uwagę zwracając na szkołę przy kolegiacie św. Jana. Artykuł zamykają biografie nauczycieli warszawskich. B. Fabiani w artykule „Warszawska pensja panien wizytek”, prezentuje historię edukacji kobiet w drugiej połowie XVII wieku. Bogatego materiału do tych rozważań dostarczyły autorce księgi rachunkowe zakonu oraz żywoty sióstr, znajdujące się w archiwum klasztoru wizytek. Rozprawa uzupełniona została chronologicznym spisem uczennic pensji z lat 1655—1680. Drugim artykułem pióra tejże autorki jest praca o środowisku francuskim w Warszawie w latach 1646—1668, powstała na marginesie książki „Warszawski dwór Marii Ludwiki”. B. Fabiani interesują problemy pochodzenia społecznego przybyszów, stopnia

ich zasymilowania z mieszczaństwem warszawskim, ich rola na dworze królowej. Autorka czerpie materiały do swych rozważań z różnorodnych przekazów archiwalnych, między innymi z ksiąg metrykalnych parafii warszawskich. Korzystając z okazji warto zaznaczyć, że odpisy nie zachowanych ksiąg ślubów parafii św. Jana z lat 1647—1657 i 1662—1668, do których autorce nie udało się dotrzeć, znajdują się w Archiwum Archidiecezjalnym w Warszawie.

Kolejną pozycję zbioru stanowi edycja rejestru poboru od duchowieństwa archidiaconatu warszawskiego z 1561 r., opracowana przez A. Dunin-Wąsowiczową. Zdaniem edytorce jest to najstarszy ze znanych, zachowanych rejestrów tego typu.

Dziejom rzemiosła ludwisarskiego i konwisarskiego poświęciła swą rozprawę W. Szaniawska. Autorka przedstawiła sytuację i rozwój tych gałęzi rzemiosł metalowych stolicy od połowy XV do połowy XVII stulecia.

Tom zamykają dwa artykuły J. Lileyki. Pierwszy mówi o powiązaniach funkcyjno-architektonicznych sal sejmowych Zamku Królewskiego w Warszawie w XVI—XVII w. Drugi jest przeglądem spuścizny rysunkowej po konserwatorze warszawskim Kazimierzu Skórewiczu, dotyczącej przebudowy Zamku w latach 1569—1572.

M. S.

Romuald Wróblewski, *Znajomość Ameryki w Polsce okresu Odrodzenia*, PWN, Warszawa 1977, s. 158.

Romuald Wróblewski przedmiotem swego opracowania uczynił temat wyjątkowo wdzięczny, mieszczący się w nurcie badań nad szeroko rozumianą świadomością społeczną — zajął się mianowicie znajomością Ameryki w szesnastowiecznej Polsce. Zagadnienia znajomości problemów Nowego Świata w naszym społeczeństwie budziły już zainteresowanie polskich badaczy (F. Czerny, F. Bujak, B. Olszewicz); w ostatnich latach temat ten podjął Janusz Tazbir poświęcając mu dwie pozycje książkowe („Szlachta a konkwistadorzy” — 1969, „Rzeczpospolita szlachecka wobec wielkich odkryć” — 1973) i kilka artykułów. Omawiana praca, napisana klarownie i przejrzysto, zaopatrzona w interesujące zdjęcia map i rycin, jest kontynuacją tego nurtu badań.

Autor stanął przed poważnymi problemami źródłowymi; opierając się głównie na źródłach drukowanych ograniczył — z przyczyn zrozumiałych — kwerendę do działów starodruków bibliotek: Ossolińskich, Jagiellońskiej i Narodowej. W wyniku przeprowadzonych tam poszukiwań uzyskał pokaźny plon w postaci 300 druków zwartych, 30 druków ulotnych, około 60 listów i ponad 100 innych wzmianek nie licząc map i rycin. Poza kronikami, diariuszami podróży i dziełami geograficznymi, wśród wykorzystanych źródeł znalazły się utwory o charakterze religijnym, literatura piękna, nieliczne źródła aktowe oraz dość bogaty materiał ikonograficzny i kartograficzny.

Pracę swą podzielił autor na trzy zasadnicze części. W pierwszej przedstawił drogi przenikania do Polski informacji o Ameryce — podróże Polaków do krajów Europy Zachodniej (naukowe, turystyczne, dyplomatyczne, handlowe itd.), pobyty cudzoziemców — zwłaszcza nielicznych uczonych — w Polsce, obcą literaturę czytowaną w naszym kraju, wreszcie — korespondencję.

O ile przedstawienie potencjalnych i rzeczywistych kanałów przepływu informacji o Nowym Świecie do Polski było zadaniem w pełni osiągalnym, o tyle problem poziomu wiedzy i, co ważniejsze, stopnia rozpowszechniania się tych wiadomości w społeczeństwie polskim opracować można było jedynie hipotetycz-